Nr 41

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av motioner angående statsformen m. m.

Motionerna

a) Övergång till republik

I motionen 1974:2 av herr Hermansson m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen måtte besluta om övergång till republik med riksdagens talman som statschef, enligt förslag till ändrad lydelse av grundlagen som konstitutionsutskottet utarbetar i anledning av motionen.

I motionen 1974:350 av herr Hermansson m. fl. (vpk) hemställs – tredje att-satsen såvitt nu är i fråga – att riksdagen hos regeringen hemställer om kompletterande direktiv till 1973 års fri- och rättighetsutredning (Ju 1973:19), innebärande att denna skall utarbeta förslag om införande av republik i enlighet med vad som anförts i motionen.

b) Kvinnlig tronföljd

I motionen 1974:261 av herr Bohman m. fl. (m) hemställs – såvitt avser hemställan punkten b – att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag rörande grundlagsändringar i enlighet med de i motionen föreslagna riktlinjerna i fråga om kvinnlig tronföljd.

I motionen 1974:920 av herr Boo m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utredning om och förslag till införande av kvinnlig tronföljd i Sverige.

c) Monarkens medverkan vid vissa statshandlingar

I motionen 1974:261 av herr Bohman m. fl. (m) hemställs – såvitt avser hemställan punkten c – att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag rörande grundlagsändringar i enlighet med de i motionen föreslagna riktlinjerna i fråga om monarkens medverkan vid utfärdande av lagar och undertecknande av expeditioner.

Statsformen enligt den nya regeringsformen m. m.

Det inledande kapitlet om statsskickets grunder i den nya regeringsformen innehåller ett stadgande (1 kap. 4 §) om att konungen är rikets statschef.

I propositionen 1973:90 i författningsfrågan uttalades att konungadömets bevarande i dag är en given utgångspunkt vid utformningen av ny författning, om författningen skall få önskvärt stöd i riksdagen och folkopinionen.

Vad beträffar tronföljdsreglerna föreslogs ingen ändring i förhållande till nuvarande ordning. I den delen byggde författningsförslaget på tanken att riksdagen, för den händelse konungahuset skulle utslockna, skall få rådrum för att ta ställning till den framtida statsformen.

I sitt av riksdagen i förevarande hänseenden godkända betänkande med anledning av författningsförslaget och motioner i berörda ämnen instämde utskottet (KU 1973:26 s. 29) i de uttalanden som gjorts i propositionen angående statsformen och tronföljdsreglerna. Två reservationer till förmån för införande av kvinnlig tronföljd hade fogats till utskottets betänkande (2 m resp. 3 c och 2 fp).

Beträffande statschefens uppgifter framhölls i författningsförslaget att dessa enbart borde vara av representativ och ceremoniell art. Sålunda borde inte hans person och hans namn knytas till beslut och åtgärder inom statslivet med politisk innebörd. Härvid uttalades att även en formell medverkan från statschefens sida vid tillkomsten av politiska beslut skulle kunna bli en belastning för den symbolställning som statschefen bör inta. Det var enligt författningsförslaget ur demokratisk synpunkt av värde att också de yttre formerna i den politiska beslutsprocessen så nära som möjligt avspeglar den verkliga ansvarsfördelningen.

Även på denna punkt delade utskottet (KU 1973:26 s. 30) de synpunkter som framförts i propositionen och avstyrkte en motion med motsvarande syfte som förevarande motion om monarkens medverkan vid vissa statshandlingar. Utskottet framhöll att exempelvis en vägran från statschefens sida – om motionsförslaget skulle genomföras – att underteckna visst beslut skulle kunna ge allmänheten en felaktig uppfattning om statsskickets grunder. I en reservation (2 m) yrkades bifall till motionen. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottet

Utskottet har inte funnit anledning att frångå sin i samband med grundlagsreformen intagna ståndpunkt i fråga om statsformen och tronföljdsreglerna samt statschefens funktioner.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna

1. 1974:2 och 1974:350, den sistnämnda såvitt nu är i fråga,
2. 1974:261, såvitt avser hemställan punkten b, och 1974:920,
3. 1974:261 såvitt avser hemställan punkten c.

Stockholm den 22 oktober 1974

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (c), Bergqvist (s), Fiskesjö (c), Karlsson i Malung (s), Björck i Nässjö (m), Jonnergård (c), Olsson i Edane (s), Johansson i Malmö (s), Nordin (c), Dahlberg* (s), Gustavsson i Ängelholm (s), fru Jacobsson* (m), herrar Berndtson (vpk) och Lindahl i Hamburgsund (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1. av herr Berndtson (vpk) som ansett att utskottet beträffande statsformen bort uttala och hemställa följande:

Som anförts i motionerna 1974:2 och 1974:350 kan författningsreformen inte godtas såvitt gäller monarkins bevarande. Bakom kravet på monarkins avskaffande står en bred opinion, representerande en rad organisationer och enskilda. Det kan erinras om att Landsorganisationen vid sin kongress 1971 och i remissyttrande i samband med grundlagsförslaget uttalat sig för monarkins avskaffande. Även om den nya författningen innebär att monarken enbart skall ha ställning som symbol för riket och fullgöra representativa uppgifter kvarstår den principiella sidan av saken och monarkins ideologiska roll. Man behåller den helt odemokratiska bördsrätten till statschefsämbetet liksom andra privilegier t. ex. immunitetsrätten. Över huvud framstår ett system med ärftlig monarki som helt oförenligt med varje tanke om allas lika rätt. Med monarkin följer dessutom reaktionär mytbildning och ideologi.

Enligt utskottet bör frågan från lagteknisk synpunkt lämpligen handläggas så, att den nu sittande utredningen angående vissa grundlagsfrågor, nämligen 1973 års fri- och rättighetsutredning, får i uppdrag att utarbete förslag om övergång till republik med riksdagens talman som statschef.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

1. med anledning av motionen 1974:2 och med bifall till motionen 1974:350, såvitt nu är i fråga, hos regeringen hemställer om kompletterande direktiv till 1973 års fri- och rättighetsutredning, innebärande att denna skall utarbeta förslag om införande av republik i enlighet med vad utskottet anfört.

2. av herrar Boo (c), Fiskesjö (c), Björck i Nässjö (m), Jonnergård (c), Nordin (c), fru Jacobsson (m) och herr Lindahl i Hamburgsund (fp) som ansett att utskottet beträffande frågan om kvinnlig tronföljd bort uttala och hemställa följande:

Den nya grundlagen innebär ingen ändring av tronföljdsreglerna. Sålunda är fortfarande kvinnliga medlemmar av kungahuset uteslutna från statschefsämbetet. Samhällsutvecklingen i Sverige liksom i flera andra länder har inneburit en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män då det gäller offentliga värv. Kvinnlig tronföljd förekommer i dag i sex av Europas nio

monarkier. Enligt utskottet finns det inte något godtagbart skäl att utestänga kvinnliga medlemmar från tronföljd.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

2. med bifall till motionen 1974:261, såvitt avser hemställan punkten b, och motionen 1974:920, hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag beträffande införande av kvinnlig tronföljd.

3. av herr Björck i Nässjö (m) och fru Jacobsson (m) som ansett att utskottet beträffande frågan om monarkens medverkan vid vissa statshandlingar bort uttala och hemställa följande:

Enligt utskottet talar inte endast traditionella skäl utan även principiella överväganden mycket starkt för att promulgation av lagar och undertecknande av expeditioner bör anförtros åt det opolitiska statsöverhuvudet snarare än åt en politisk ledare.

Utskottet vill erinra om att regeringsrätten i remissyttrande över grundlagberedningens betänkande bl. a. föreslog att konungen skulle medverka vid promulgation av lagar och förordningar, vid ingående av överenskommelser med främmande makter, vid meddelande av nåd och i viktigare utnämningsfrågor. Med hänsyn till intresset av att tilldela monarken vissa formella funktioner i statslivet och med hänvisning till nyss angivna principiella överväganden anser utskottet att den ordning som regeringsrätten föreslagit bör genomföras.

Statschefen har enligt gällande folkrättsliga regler vissa funktioner, bl. a. att ackreditera och mottaga sändebud. Det är enligt utskottet följdriktigt att ratifikationsinstrument avseende rikets överenskommelser med främmande makter också undertecknas av statschefen.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

3. med bifall till motionen 1974:261, såvitt avser hemställan punkten c, hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag rörande grundlagsändringar i enlighet med de av utskottet angivna riktlinjerna i fråga om monarkens medverkan vid utfärdande av lagar och undertecknande av expeditioner.

GOTAB 74 8109 S Stockholm 1974